

"Weinig nieuws onder de zon"

België en zijn buitenlandse politiek

Rik Coolsaet perste 170 jaar Belgische buitenlandse politiek samen op dik 700 pagina's. Die zijn niet alleen het resultaat van doorgedreven graafwerk in de geschiedenisarchieven. Professor Coolsaet werkte tussen 1982 en 1995 op de kabinetten van vier ministers, en had dus behoorlijk wat informatie uit eerste hand. "Voor een wetenschapper is dat een onmiskenbaar pluspunt. Je mist heel wat als je alleen de kranten leest. Met alle respect: maar media missen soms de essentie omdat ze nooit achterom kijken."

Met de nieuwe uitgave is 'België en zijn buitenlandse politiek' aan een derde - geactualiseerde - druk toe. De eerste versie dateert al van 1987. Maar professor Rik Coolsaet (vakgroep politieke wetenschappen) herinnert zich dat de wortels van het boek nog verder in het verleden liggen. "Het moet ergens in het begin van de jaren tachtig geweest zijn. In die periode rees er steeds meer protest tegen de plaatsing van nieuwe kruisraketten in België. Leo Tindemans, toen minister van buitenlandse betrekkingen, vond dat wij ons loyaal moesten opstellen en de komst van nieuwe kernwapens aanvaarden. Daarbij citeerde hij voortdurend zijn voorganger Pierre Harmel. Op datzelfde moment verwees ook Egon Bahr, de rechterhand van Willy Brandt, naar het ideeëngoed van Harmel. Vreemd genoeg deed hij dat om het omgekeerde te staven. Ik vroeg me af wie gelijk had en deed een kleine rondvraag. De Harmel van Bahr bleek dichterbij de historische Harmel te liggen dan die van Tindemans. Het resultaat werd in 1983 gepubliceerd in een allereerste boekje over het Belgisch buitenlands beleid. Dat was de kiem."

U gebruikt de Harmel-anekdote graag om te hameren op het belang van een goed historisch begrip. Daar zou het bij nogal wat diplomaten aan mangelen.

Dat is ergens begrijpelijk. De praktijkmensen van het ministerie van Buitenlandse Zaken zijn met zo onnoe-

melijk veel dossiers bezig, dat ze weinig tijd hebben om achteruit te kijken. Die historische reflectie heb je nochtans nodig om niet het slachtoffer te worden van populaire mythes. Goede diplomaten kennen hun geschiedenis."

U was kabinetsmedewerker bij de ministers Coëme, Claes, Vandenbroucke en Derycke. Kan een politiek medewerker nog een objectief wetenschapper zijn?

Dat is inderdaad niet evident. Maar alles bij elkaar genomen, beschouw ik het als een onmiskenbaar pluspunt dat ik een aantal jaren in de politieke besluitvorming heb meegedraaid. Als bevoorrecht getuige steek je veel dingen op die je mist als je alleen de kranten leest. Sinds 1999 schrijven die bijvoorbeeld stevast dat België al jaren geen Afrikabeleid meer voert: de drukke activiteiten van de huidige regering steken zogezegd schril af tegen het non-beleid van de tien jaar daarvoor. Dat is onzin. Er is een grote continuïteit tussen vandaag en het Afrika-beleid zoals dat gegroeid is einde jaren tachtig, begin jaren negentig.

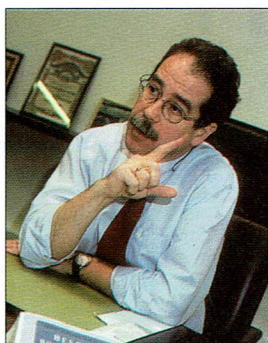
U wijst er op dat België de laatste tien jaar afwisselend heel actief en heel passief is geweest in Afrika: het zijn de individuen die het verschil hebben gemaakt.

Dat komt omdat we daar geen klassieke vitale belangen meer hebben. Dat is misschien wel de belangrijkste stelling in mijn boek: de vitale belangen van een land zijn de beddingen waarin het buitenlands beleid vloeit. Verdwijnen die, dan krijg je als regering een zeer grote bewegingsvrijheid. Harmel heeft bijvoorbeeld al vanaf 1966 geprobeerd om de betrekkingen met het toenmalige Zaïre te normaliseren, en dus politiek afstand te nemen van Mobutu. Dat is nooit gelukt: de Société Générale woog te zwaar op het beleid, zowel in het Brusselse establishment als in Zaïre. Die econo-

Rik Coolsaet: "Centraal-Afrika is één van de weinige dossiers waarbij internationaal naar België wordt geluisterd."

mische belangen verdwenen eind jaren tachtig. Vanaf dat moment hing het volledig van de regering zelf af of er iets gebeurde. Derycke verklaarde bijvoorbeeld in een interview dat het Afrikabeleid onder Dehaene geen prioriteit was. Vandenbroucke vond dan weer dat het onze morele verantwoordelijkheid was om iets te doen. Ook Verhofstadt en Michel hebben van in het begin gesteld dat Afrika een prioriteit zou zijn. Het is dus vooral een kwestie van persoonlijke interesse en ambitie en ervaringen. Kijk naar Guy Verhofstadt. Zijn ervaringen in de Rwanda-commissie waren de 'décllic' om zich voor Afrika te interesseren.

Rik Coolsaet: "Je moet achterom kijken om de actualiteit goed te kunnen duiden."

Is Afrika nog steeds de natuurlijke biotoop van de Belgische diplomatie?

Centraal-Afrika is één van de weinige dossiers waarbij internationaal naar België wordt geluisterd. Wegens onze geschiedenis, de opgebouwde expertise en de sterke aanwezigheid van ons diplomatiek personeel. België heeft daar echt een toegevoegde waarde.

Speel je dat slim uit, dan scoor je op de internationale scène.

In het Midden-Oosten sputterde de Belgische diplomatieke machine. Verhofstadt en Michel maakten een goede beurt in de vaderlandse pers, maar 'met spin creëer je geen vrede', klonk het in een commentaarstuk.

Die kritiek vind ik helemaal niet terecht. Het Midden-Oosten is een gebied waar België al sinds de jaren zeventig – met Claes als minister van Economische Zaken – een vrij uitgesproken profiel heeft. Omwille van de grote migrantengemeenschap en de historische economische belangen in Algerije is België daar een diplomatieke rol gaan spelen. Voor de Belgische diplomatie is het zeker geen ver-van-mijn-bed show. Maar je zult onze diplomatie terecht geen initiatieven zien nemen in pakweg Sierra-Leone of Chili.

De Israëlische premeir Sharon was razend over de rechtzaak die in België tegen hem loopt. De timing voor een vredesbezoek was niet bepaald ideaal.

Och, vandaag (nvdr 27 november) is ook het proces tegen Arafat ingeleid. Dus wat dat betreft is er een evenwicht. Zet daar maar tussen haakjes bij: lacht cynisch. De regering heeft niets te maken met de rechtsgang in ons land. Dat moet iedereen maar accepteren, ook de Israëlische regering.

U verwijt de pers een gebrek aan belangstelling voor de geschiedenis?

Ik weet dat de competitie tussen de media moordend is. En mijn hart bloedt als ik zie – en dat is dan mijn eigen bollenwinkel – hoe de internationale politiek in veel kranten en op televisie zwaar verwaarloosd wordt.

Als een krantenuitgever niet bereid is om te investeren in journalisten die voltijds met de materie bezig zijn, dan vraag je om flaters. Vele journalisten zijn – met alle respect – oppervlakkige waarnemers geworden.

Hoe gaat het met het Belgisch EU-voorzitterschap? Als je de kranten mag geloven, is het een fiasco. Dat de grote lidstaten op de Gentse minitop een onderonsje hadden, was zogezegd een kaakslag voor het voorzitterschap. Maar enfin, in godsnaam! Wie zijn geschiedenis kent, weet dat Dehaene precies hetzelfde heeft meegemaakt in de jaren negentig. Precies daarom is België gaan ijveren om de Europese constructie weer op gang te trekken. En dat is ook wat Verhofstadt al ambieert vanaf het moment dat hij premier is geworden. Je moet achterom kijken om de actualiteit goed te kunnen duiden.

U schrijft dat kleine landjes als België onderonsjes tussen de grote Europese kleppers tegengaan door te streven naar meer supranationalisme.

Het supranationalisme is een belangrijke verdedigingsstrategie voor de kleine EU-leden. In ruil voor de afstand van soevereiniteit, winnen ze immers aan vrijheid. Dat was ook de grote verdienste van Paul-Henri Spaak in de jaren vijftig. Zijn idee was: als zowel de grote als de kleine landen stukjes van hun soevereiniteit afstaan, dan staan de grote landen in absolute termen meer soevereiniteit af dan de kleintjes. Daardoor kunnen de groten minder druk uitoefenen. Het supranationalisme is dus een bescherming tegen brute machtspolitiek. De Commissie speelt in dat proces een centrale rol: het is de bondgenoot bij uitstek van de kleine lidstaten. Eind 2000 verklaarde Verhofstadt zich voorstander van een sterke Commissie en van haar omvorming tot een volwaardige uitvoerende macht. Daarmee situeert hij zichzelf in een rechte lijn beginnende bij Spaak. Dit bewijst dat continuïteit ook in de Belgische Europapolitiek troef is. België is overings pas in de tweede helft van de jaren zeventig geïnteresseerd geraakt in het Europees federalisme waarmee ze opnieuw aanknoopten bij ideeën van net na de Tweede Wereldoorlog. De politici toen beschouwden dat federalisme als een langzaam opgaan in een hoger Europees orgaan, een soort van Verenigde Staten van Europa: de staat toont zich bereid om steeds meer beleidsdomeinen aan een hoger niveau over te dragen. België ziet om verschillende redenen brood in het euro-federalisme. Ten eerste biedt het nu een raamwerk waarbinnen de Belgische omvorming tot een federale staat harmonieus kon verlopen. Ten tweede moest het federalisme voorkomen dat er ooit nog oorlog uitbrak in West-Europa. En ten derde kon Europa zich volgens naoorlogse euro-federalisten zo als een derde machtsblok opwerpen tussen de VS en de Sovjet-Unie. Het valt me op dat Verhofstadt en Michel vandaag dat discours bijna volledig overnemen: ze hebben het over een multipolaire wereld, waarbij

Europa over een 'autonome' defensie moet beschikken en een aparte stem in de wereldpolitiek moet zijn.

Komt dat Europees leger er nu of niet?

Sinds december 1998 is er een ernstige discussie gestart over de oprichting van een autonome Europese defensiecapaciteit. Het is niet echt een leger, maar een soort reservoir van 200.000 militairen waarop je een beroep kunt doen. Dat is ongelooflijk. In mijn tijd – en nu voel ik me oud worden – was zoiets onbespreekbaar. In 1990 zat ik op het ministerie van defensie en wensten we te praten over Europese defensie-afspraken. We zijn toen niet alleen door de Amerikanen teruggefloten, maar ook door de Nederlanders, de Britten en de Portugezen.

Wordt Europa ooit zo slagkrachtig als de VS?

Europa zal nooit een imperialistische mogendheid worden. Gelukkig maar. Uit onze geschiedenis weten we dat zoiets in je gezicht kan ontploffen en we hebben zelf ondervonden wat oorlog is. De Amerikanen weten niet meer wat een oorlog op eigen bodem is. De Europese weg is: eerst praten en de andere trachten te begrijpen voor je slaat. Bovendien: wij zullen nooit zo'n eengemaakt besluitvormingsorgaan hebben als de klassieke grote mogendheden.

Ondanks alles ervaart de EU-burger Europa niet als een democratisch project: de inspraak is altijd miniem geweest.

Die kritiek is terecht. Al sinds de jaren vijftig hebben politici en diplomaten elk debat over Europa zoveel mogelijk vermeden: ze wisten dat dit tot problemen zou leiden. Europa werd gecreëerd door selecte clubjes in chique achterkamers. De stelling was: je maakt Europa, maar je praat niet over Europa. Dat heeft lang gewerkt, maar op een bepaald moment kom je met Europa in het hart van de nationale soevereiniteit terecht: de euro, het buitenlands beleid, de fiscaliteit, defensie. De reacties in Denemarken en Frankrijk spraken boekdelen: het ging te hard en te snel, en dan bots je op protest.

Verhofstadt wil met zijn Verklaring van Laken het Europabeleid opengooien. Europa wordt meer en meer debatstof?

Zeker. Het is een van de meest opvallende nieuwigheden in het buitenlands beleid in vergelijking met tien jaar geleden. En het is ook nodig. Steeds meer diplomaten en politici zien in dat Europa enkel en alleen als een technocratisch project overkomt. En zolang dat het geval is, ben je nooit zeker dat het hele Europaproces onomkeerbaar is. Daarom wordt nu gepleit voor een meer open werkmethode, waarbij ook, de parlementen en de publieke opinie een stem in het kapittel krijgen.

Kan Europa ook een antwoord bieden op de vragen van de antiglobalisten?

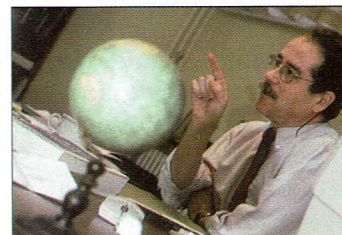
Als germanist hou ik niet van dat woord. Het is slecht Nederlands. Daarom liever mondialisering. Bovendien zijn ze niet tegen de mondialisering als dusdanig, maar voor een andere mondialisering. Daarom heb ik het liever over de 'andere mondialisten'. Toegegeven: het bekt wat minder goed. Hoe dan ook: Europa levert nu al voor een stuk een antwoord op de kritiek van die andere mondialisten. Niet de mondialisering zelf is een probleem, maar wel het feit dat die de laatste decennia regelloos is verlopen en louter werd gestuurd door economische en financiële krachten. Nu wordt er gepleit voor een politieke correctie, een politiek beheer. En precies daarover gaat het vandaag in Europa: fiscale harmonisatie, armoedebestrijding, de bescherming van ons Rijnlandmodel,... De Belgische regering heeft in de jaren negentig trouwens Europa gebruikt om dat unieke model van individuele vrijheid en sociale verantwoordelijkheid te beschermen tegen de neoliberale strekkingen. Precies om die reden was de toenmalige liberale oppositie daar even fel tegen gekant.

O tempora, o mores!

O ja! In elk geval heeft dat Rijnlandmodel tot vandaag standgehouden. Het is een uniek model met een sociaal netwerk dat de VS niet kennen en dat de rest van de wereld ons benijdt.

U bent zelf een kind van mei '68. Verheugt het u dat er op straat weer wat roert?

Natuurlijk. Na twee decennia van hebzucht en egoïsme was het tijd dat er weer aandacht naar de *res publica* gaat: we moeten discussiëren over de vorm die onze samenleving zal aannemen. Ik ben blij dat jongeren gaan betogen, in plaats van te staren naar een tv-scherm waarop bandjes met stijgende en dalende beurskoersen lopen.

Rik Coolsaet: "Ik ben blij dat jongeren op straat komen."

Bart Desomer

Rik Coolsaet
Vakgroep Politieke
Wetenschappen
Universiteitstraat 8
9000 Gent
Tel. 09 264 68 72.
Website: <http://allserv.rug.ac.be/~henvos/demokr.htm>
België en zijn
buitenlandse politiek,
Uitgeverij Van Halewyck,
720 blz., 1.298 frank